

SZÖVEG –
SZÁM KATI

SOROZAT –
KÉPMÁS

KÉP –
EMMER LÁSZLÓ

TESÓK

Termetes, vidám fiatalember és nevetős menyecske tartja szóval stábunkat. Szó esik a jó szalonjáról és pálinkáról; a magyar néptáncról, amely egyetlen tájegység egyetlen falujában gazdagabb, mint *Flatley* ír szteppje, csak annak sokkal jobb a PR-ja; egy tündéri kislányról, aki bármit elhítet a keresztapjával, amikor oviba viszi; *Károly főherceg* születési estélyéről, ahol Szalonna és bandája volt az egyik fogás, legalábbis a műsorban. Egymás történeteit kerekítik, toldják, s közben az ugratás, kedveskedés, elismerés, féltés húrjai rezegnek köztük. Hiszen tesók. *Pál István*, „Szalonna” és húga, *Pál Eszter*.

◆ – Hogy lett a zene az életetek?

István: A szüleink a máramarosi Viskből, középnemesi földműves családból származnak, de mindketten zenetanárok voltak. Édesapám a kijevei Operaházban dolgozott, aztán zeneiskola-igazgató volt, édesanyám pedig szolféztanár. Gyerekkorunk óta mindig szólt a zene a házban, ha nem volt fűtés az iskolában, hozzánk jött a kórus próbálni. Esztert én is jó korán elkezdtem felkészíteni a zenei életre, nemcsak hangban, hanem fizikailag is: amikor már jártam a zeneiskolába, és nagy, nehéz hegedűtokom volt, elől mentem, ő meg négyévesen utánam, és velem cipeltettem. Édesapám, persze, rám szólt, hogy ez nem szép dolog.

Eszter: Otthon egy kis faluban is mindenki tanul zenét és játszik hangszereken, mindenhol van zeneiskola is, főiskolát vagy egyetememet végzett tanárokkal.

István: Eszter egyébként egy sokkal keményebb, klasszikus utat járt végig, őt tényleg zongoraművésznek szánták, de azt nem tervezték, hogy én hegedűs leszek. Az én terveimben is először a focista meg a lelkész szerepelt.

– **Lelkész?**

István: A szovjet rendszer alatt apu nem lehetett az, ezért engem mindenképpen református iskolába akart adni, ezzel a titkos szándékkal – ezért is mentem később a Debreceni Református Kollégiumba.

– **Ez elég nagy váltás egy kamasznak...**

Eszter: Pisti már Bodrogolasziban fejezte be az általános iskolát, hogy aztán könnyebb legyen neki.

István: Lencz Géza bácsi fiaként fogadott, de így is nagyon kemény volt a bentlakásos iskola, ahol kapaszkodni kellett, mert a tantárgyak is mások voltak, mint nálunk. Az első pár hét nagy pofon volt – 14 évesen egyedül, egy másik országban. Amikor először jöttek anyuék meglátogatni, már össze is voltam pakolva, hogy megyek haza. Akkor apu azt mondta: „Fiam, ha most megfordulsz, akkor mindig meg fogsz fordulni az életben.”

Eszter: Mi is úgy indultunk el, hogy hazahozzuk őt, de előtte volt egy szülői értekezlet, ahol megállás nélkül dicsérték. Apuék először azt hitték, biztosan van ott még egy István, mert Pisti nagyon el volt keseredve, hogy nem megy neki a sulis, hármast kapott matekból.

István: Később mesélték, hogy bizony anyu könnyei is hullottak, amikor a zöld Zsigulinkkal kihajtottak a kastély udvaráról. Szépen lassan aztán minden kialakult, Debrecenben egyre könnyebben ment az élet. Közben jártam Pestre népzene-tanulni a Galga zenekarhoz és Debrecenben Kálmán Péterhez, akihez már apu is hordott gyerekkoromban hegedülni.

– **És hamarosan Eszti is ment utánad. Mit mutattál meg neki először Debrecenben?**

István: Elvittem moziba. Eszter zeneművészeti volt, a lányinternátusban lakott, de azért találkoztunk rendszeresen. A legnagyobb segítség talán az volt neki, hogy hazautazásakor nem egyedül kellett vonatoznia és végigcsinálnia a határátlépéseket.

– **Miért a népzene a ti műfajotok, hiszen klasszikus zenén is nevelkedtetek?**

István: Ahhoz, hogy az ember idegen nyelven jól megtanuljon, teljesen birtokolnia kell a sajátját. Ez így van a zenében is. A genetikánk, dallamkincsünk, hangkészletünk évszázadok óta alakul, rakódik egymásra és ránk. Másrészt a népzene által az ember nagyon hamar közösségben találja magát. Néhány dallam után már melled szegődhet egy bőgős, egy brácsás, és tudtok együtt zenélni, nem egy szobában kell magadban gyakorolnod. >

NÉPZENÉT JÁTSZVA AZ EMBER NAGYON HAMAR KÖZÖSSÉGBEN TALÁLJA MAGÁT.

(ISTVÁN)

A TANÍTÁS ÖNFELÁLDOZÁS. AZ IDŐD, A TEHETSÉGED ODAADÁSA.

(ESZTER)

Rögtön életközeli lesz a zene – mi ebben nőttünk fel. Apu azt vette észre, hogy amikor már népzenei játszottunk, elkezdtük a komolyzenét is értelmezni.

Eszter: A „Ki mit tud” indította el ezt az egészet...

István: ...előtte elmentünk egy népzenei táborba Sarudra, Iglói Éva és Rónai Lajos körébe; tulajdonképpen a Bagi Muharay Népi Együttes holdudvara volt ez. Megtanultam a négy-öt ugrósomat, aztán hazamentem Kárpátaljára, és apu rögtön mondta, hogy tanítsam meg a nálam eggyel fiatalabbaknak. 14 éves koromra engedélyt kaptam az ukrán államtól, hogy magyar népzenei taníthassak a zeneiskolában, közben párhuzamosan játszottam komolyzenét is. Ugyanakkor nem lehet egy életen keresztül klasszikus zenét is meg népzenei is játszani egy hangszeren, mert például a kettő egész más kéztartást igényel.

Eszter: Egy operaénekesnő sem tudja igazán könnyen énekelni a népdalt, mert technikailag rááll a hangja az operaéneklésre.

István: De a kirándulás más műfajokba biztosan segít az úton, és amikor például Kelemen Barnabással Bartók népzenei ihletésű hegedűrapszódiaját játszottuk, tudtunk együtt muzsikálni.

Eszter: Hatással van egymásra a két műfaj, de mi nem akarunk klasszikusok lenni, ők pedig nem akarnak népzeneészek lenni. Szeretünk kalandozni, de nem felejtjük el, honnan jöttünk, a zenében sem. Ám ha attól félnénk, hogy elveszítjük a műfajt, sok gyönyörű dolog nem jöhetne létre.

– A technika tehát sokban különbözik. És milyen lélek kell a népzenei előadáshoz?

István: Életed minden szakaszára, helyzetére van egy dal, és mindegyik megénekel egy sorsot. Ha egy népdalt meghallgatsz, az olyan, mintha valaki elmondaná, mi nyomja a lelkét.

Eszter: És ez fordítva is igaz. Énekelj el a népdalodot, és megmondom, ki vagy, mi bánt. Sokszor tapasztaltam tanítványaimnál, hogy elénekelnek egy népdalt és sírva fakadnak.

– Meséltétek, mennyire izgalmas élmény, amikor az előadásaitokkal visszaviszitek a helyi, már elfeledett hagyományokat azokhoz, akiknek az őseitől valamikor gyűjtötték azokat a dallamokat.

Eszter: Gyakran megyünk haza és sok programot indítunk el. Kárpátaljára ritkán jutott el gyűjtő, de amikor

jöttek, mindig nálunk szálltak meg: Halmos Béla, Vavrinecz András... Apu attól függően, mit kerestek, célirányosan mondta, kihez érdemes menni, aztán a nyolcvanas években már minket küldött Pistivel.

– Az előbb mutattatok nekem egy videót, ahol Pisti gyerekként kalauzol egy tévéstábot...

Eszter: Igen, nem is tudtuk, hogy film készült belőle. Egyszer a vasárnapi ebédnél ülve hallottuk, hogy mintha Pisti beszélne a tévében. Olyan rutinosan beszélgetett az idős bácsikkal, mint egy kisöreg.

István: Mi nem csak a gyűjtésekor zenéltünk. Ha valaki vendégségbe jött hozzánk, megtiszteltük azzal, hogy muzsikáltunk neki. Apu szólt, hogy „Pisti, hozd a hegedűt!”, ő odaült a harmonikához vagy a zongorához, Eszti pedig énekelt. Egyszer vendégek érkeztek, de a szüleink még nem voltak otthon. Felhívtuk őket, mondták, hogy fél óra múlva érnek haza, erre mi megkínáltuk őket valamivel, elővettük a hangszereket és elkezdtünk játszani. Arra jöttek haza, hogy már muzsikálunk.

Eszter: Mi magunk is megdöbbenünk ezen.

István: A tanítás és a zenélés összeforrott a gyerekkorunkkal. Sokszor koldusok voltunk, apuék majd belepusztultak, hogy mi lássunk valamit az asztalon.

Eszter: Előfordult, hogy a tanárok két éven át nem kaptak fizetést, vagy kaptak, de cukorban. Szatmárcsekére jártak tanítani, és hetente egyszer, amikor onnan hazajöttek, hoztak felvágottat, paradicsomot, egy-egy túrórudit. Az nekünk maga volt a mennyország.

István: Vagy például apu áthozott 50 liter gázolajat a határon, hogy annyival is több legyen. De ha anyagilag jobb volt éppen, akkor sem éltünk nagyon másképp, mint amikor nem volt. A zene mindig továbbléldített. A szüleink valójában már bedagasztva odaadták nekünk azt a kenyeret, amit a diplomaszerezéskor csak be kellett tenni a kemencébe.

– Jó érzés, hogy a zenélésből ma már egzisztenciát tudtok teremteni? És a szakmai elismerések sem késnek. István például pár hete Magyarország Érdemes Művésze lett...

– Nagy megtiszteltetés ez számomra, a szüleim is nagyon boldogok voltak, de a közönség visszajelzése az igazi öröm. Apuék annak idején mondták, hogy ne legyek zenész meg tanár, mert éhen halok. De amikor féldióben

otthagytam a közgazdasági egyetememet, és a Magyar Állami Népi Együttes primása lettem, mégis örültek. Apunak ott kellett hagynia a kijevi Operaház karnagyi állását, amire 29 éven át készült, éppen a karrierje igazi indulásakor – ami magyarként pláne nagy eredmény volt –, mert a szülei megbetegedtek, és haza kellett jönnie. Ezért nagy öröm neki, ha eljön velünk muzsikálni, és tudtam, hogy hihetetlenül élvezni fogja, ha elviszem magammal Kínába, a Zeneakadémiára tanítani.

Eszter: Neki a mi karrierünk visszaigazolása, hogy érdemes volt az Operaházat otthagyni és helyette a kárpátaljai magyar gyerekek tudását gyarapítani, köztük a saját gyerekeiét is. Mi nem azt láttuk, hogy az ember a pénz miatt lesz pedagógus. A mai fiatalság számára központi kérdés az egzisztencia és minden, ami új, drága és menő. Mi pedig pont a régit akarjuk jobban megbecsülni, a régi ruhát, a régi dallamokat.

– A jó tanár nem feltétlenül jó előadóművész is, és fordítva, a jó előadó legtöbbször nem kiemelkedő tanár. Megkockáztatom, hogy ha valaki együtt műveli a kettőt, egyik a másik rovására is megy.

István: Sajnos ez így van. Annak ellenére, hogy a világ legnagyobb hegedűművészei tanítanak is, valójában inkább csak egy-egy tanácsot, útmutatást adnak a már akadémiai szinten játszó zenésznek. De emellett a zenész mellett is ott ült valaki gyerekként éveken át – na, ő a pedagógus. Amikor kezdetben a gyerekeknek a kezébe adsz egy hangszert, és tanítani akarsz, akkor mindennap következetesen mellette kell lenned. Egy előadóművész viszont ott van, ahol a közönsége. Én szeretek tanítani, a nyári táborokban imádnak a gyerekek, de az igazi tanítás nem ez. David Ojsztrah mestere például nem volt a legjobb hegedűs, de azóta se sokan tudnak úgy tanítani, mint ő.

Eszter: Mi kicsi korunktól kezdve ahhoz szoktunk, hogy a tőlünk eggyel kisebbet már tanítottuk, ezért ez is része maradt az életünknek. De ha ezt a hivatást választja az ember, tudnia kell, hogy a tanítás önfeláldozás. Az idő, a tehetség odaadása.

– Károly főherceg születésnapjára milyen műsort vittetek?

István: Negyedszer voltunk a királyi palotában, először egy '56-os ünnepségen, ahol Margaret Thatcher asszony is és Károly herceg is nagyon elismerően nyilatkozott

a magyar népzeneről, aztán Kamilla asszony születésnapján a magánrezidenciájukon, és Károly herceg 60. születésnapján. Minden alkalommal autentikus, hagyományos magyar népzene kérések. Most a 70. születésnapon egy nagyszabású, negyvenperces műsor volt az 500-600 fős vacsora után, ahol a Broadway komikusától Joshua Bell hegedűművészen át a Fricska táncosain keresztül a BBC kamarazenészekig mindenféle fellépő volt. Mi egy anyaországi, felső-tiszavidéki zenét vittünk verbunkkal és csárdással, egy kalotaszegi díszeset és egy százcsovási cigány csingerálást. Összesen hét és fél percig muzsikáltunk.

– És milyen volt a vacsora?

István: Rendkívül jól kinéző ételválogatások voltak, de mi csak a látványból részesültünk, hiszen próbáltunk az előadásra. Gyönyörű volt a trónterem, a pincérek fantasztikus koreográfia szerint tálalták föl az ételeket, mint a mesében. Amúgy is szerettem ezt az arisztokratikus világot. Amikor a királynő letette az evőeszközt, abban a pillanatban mindenki befejezte az evést.

– Eszter, a fotózásra népviseletet is hoztál, és megtudtuk, hogy gyűjtöd a régi ruhákat, külön szobád van a számukra. A kislányod bemehet oda?

HA PISTI HEGEDÜL,
AKKOR Ő A PRÍMÁS,
DE HA ÉNEKLEK,
ÉN VAGYOK A PRÍMÁS.

(ESZTER)

Eszter: Eszterke feszegeti a határokat, de van olyan ruha, amiből van neki gyerekméret. Már egy ilyen kisgyerek is egészen másképp jár egy ilyen ruhában. Azért szeretek viseletben énekelni, mert tartást ad.

– Ilyen ruhában egy nő mintha erősebb, megközelíthetlenebb lenne. Úgy emlékszem, azt mondtad, ez a ruha például tíz kiló.

Eszter: Ami ma rajtam volt, az egy 150 éves ruha. A nőiség az egész néphagyományban nagyon erőteljes dolog, ez a viseletben is megmutatkozik. Apuval épp arról beszélgettünk nemrég, hogy amikor a férfiakat elvitték kényszermunkára, a nők kétszer annyi gyereket szültek, így átmentették az életet. Most is ott van az elvándorlás, a külföldi munkavállalás, de a templompadokban is látod: a nők maradnak. Amikor hazaugrottunk a hétvégére, és felmentünk a karzatra – mindig kihagyják a családunk helyét, ha nem vagyunk ott, ezt is érdekes volt főnről látni – szóval, a karzatról láttuk, ahogy ülnek a nők, nagymamák és az édesanyák, és mindenkinek az arcán ott az élete. A női viseletek az életszakaszokat is gyönyörűen követik. Ha egy asszony megövegyül, már a következő nap fel kell vennie a feketét.

– Amikor a fotóműteremben beszélgettünk, István úgy mesélt a nagyobbik lányodról, Eszterről, hogy látszott, az ujsa köré csavarja az ovis keresztlányja. Egy ilyen szoros testvérkapcsolatot, ami köztetek van, könnyű volt beilleszteni a saját családotba?

Eszter: A férjem is Viskan született, ismertük a családját, ez sokadik látásra szerelem volt, így Sanyi Pistinek sem volt idegen. Emlékszem, amikor Sanyi elkezdett udvarolni, mondta, hogy elvisz autóval Viskre, és akkor a családom úgy állt ott az udvaron, hogy látszott rajtuk a döbbenet: engem most elvisznek tőlük. Nagyon sokáig voltunk négyesben a szüleinkkel. Pistivel ma is együtt dolgozunk, néha többet vagyok vele, mint a saját családommal, együtt is utazunk Barcelonába, Izraelbe, Amerikába. Jól ismerjük egymást, ha valamelyikünk eltévelyedik, elszáll magától vagy elhisz valamit, amit nem kellene, számíthat a másik kritikájára is. Én inkább háttérember vagyok, ő erőteljes személyiség, ha ő hegedül, akkor ő a prímás, de ha éneklek, én vagyok a prímás, ő pedig lekísér, soha nem akar engem lejátszani a színpadról. ♦